

АЛЕКСАНДЕР ВАТ (1900–1967) е един от съзвездиято полски писатели емигранти по времето на социализма като Чеслав Милош, Витолд Гомбрович, Густав Херлинг-Груджински и др., живели и творили предимно във Франция и САЩ. Ват е роден през 1900 г. във Варшава в заможно еврейско семейство. Дядо му е бил собственик на металургична фабрика, която произвеждала оръжие за въстаниците през 1863 г. Двамата му братя загиват в концлагерите в Трешлинка и Освиенцим. Следвал е философия и психология. Той е един от първите полски футуристи, дебютира през 1920 г. Свързан с крайната левица, Ват е редактор на комунистическото списание „Мешенчик Литерацки“ (1929–1931). Превежда Достоевски, Хайнрих Ман, Чехов и др.

Ал. Ват и Ч. Милош

След избухването на Втората световна война Ват заминава за Лвов и работи в редакцията на „Червони Щандар“. Арестуван от НКВД, той преминава през затворите в Лвов, Киев и Москва, а семейството му е изселено в Казахстан. Завръща се във Варшава (през 1946 г.), където участва в ръководните органи на Съюза на полските писатели. В своите изказвания изразява отрицателно отношение към социалистическия реализъм. През 1953 г. се разболява от тежка невралгия, от която не може да се излекува до края на живота си. С помощта на роднини, живеещи на Запад, през 1956 г. заминава за Лазурния бряг на лечение. Там създава голяма част от творбите си след продължително творческо мълчание. Издава книга със заглавие Стихове (Wiersze, 1957 г.). След кратко завръщане в Полша отново заминава на Запад и остава там до смъртта си. През 1962 г. излиза Средиземноморски стихове (Wiersze śródziemnomorskie) – поетическа равностметка на живота пред лицето на болестта и страданието. Самоубива се на 29 юли 1967 г. в Антони край Париж.

Творчеството на Александер Ват (освен поезия той пише разкази и есета), започнало с футуризма в неговия полски вариант, минава през катастрофизма и стига до екзистенциализма, който е последното творческо убежище за страдащия поет. Пустотата около човека, неговото самотно съществуване, болката на тялото и на духа, бягството в нищото и отношението към смъртта – това са философските теми на тази поезия. По своята форма тя е твърде свободна и новаторска. Получава висока оценка още през 1958 г. чрез една статия на проф. Кажимеж Вика. Но истинското преоткриване на този поет става в последно време, когато вниманието към така наречената „емигрантска литература“ е особено засилено.

ROZMOWA NAD RZEKĄ

– „Patz
światło się ulatnia
jak zapach z amfor.“

– „Nie trzeba poezji
poniechaj metafor.“

– „Noc nas zdybała
ugniata w łapach.
Dzień się ulotnił
jak zapach
jak zapach.“

Głos ustał. Gwiazda zgasła.
Duszno parno.
– „Bądź ufny! Wytęż oczy!“

Czarno
Czarno

1952

РАЗГОВОР КРАЙ РЕКАТА

„Гледай:
светлината се изпарява
като аромата от амфори“.

„Не е нужна поезия,
остави тези метафори.“

„Нощта ни издебна
и в своите лапи ни меси.
Денят като аромата
се възнесе,
възнесе.“

Гласът замлъкна. Звездата угасна.
Задушно, влажно, безмерно.
„Довери се! И се вирай!“

Черно
Черно

ХИМН

Откритото неотдавна трето звено на антиматерията – антинеутронът, разрушава неутроните, като сам загива и освобождава енергия в пъти по-голяма от досега познатите...

Из пресата

Хомункулус
 светла бучица желатин с пулсиращо в нея сърце
 капка емулсия затрептяла в танца на Браун
 вибрион залутан в световете на енергио-материята
 или омагьосан фотон
 (грешка в изчислението на квантите)
 изсъзлял от Окоето на Провидението
 хвърлен в спиралните виражи
 сред междумолекуларната пустош в Дома на Минералите,
 в Дома на Създателя,
 където всичко имитира Тебе,
 Матрицо на всемира
 Matix
 Mater
 Майко
 Антиматерийо!

виждам:

върху сметищата на Фабричната Слава
 пометнатите първообрази
 прототипи на тиранозаврите на бъдещето –
 всички в боен марш. Най-отпред
 наказателните роти на Моторизираните Полипи.
 После
 дивизиите на Електронните Сепии.
 И предвождан от оркестъра на еничарите транзистори
 се появява самият Той,
 диктаторът на сушите, водите и пространствата
 великолепият Кибернетичен Палач
 с дезинфекцирано въже.
 И ще започне своето благочестиво дело.
 Всичко по Тебе въздиша
 всичко по Тебе зове
 всичко Тебе чака
 Антинеутроне
 Спасителю.

1956 г.

Превод от полски: **Иван Вълев**

HYMN

Odkryte niedawno trzecie ogniwo anty-materii – antyneutron, niszczy neutrony, sam ginąc i wyzwalaając energię n razy większą od dotychczas znanych...

z prasy

Homunkulus
 świecąca bryłką żelatyny z pulsującym w środku sercem
 kropla zawieszona w tańcu rozedrgana Browna
 wibron zabłąkany w światy nieświaty energio-materii
 czy błędny foton
 (pomyłka w rachunku kwantów)
 wyłazwiony z Oka Opatrzności
 w spiralne rzucony wiraż
 między pustki międzymolekularne Domu Mineralów,
 Domu Ojca,
 gdzie wszystko Ciebie przedrzeźnia,
 Matryco wszechrzeczy
 Matrix
 Mater
 Matko
 Antymaterio!

widzę:

w śmietniskach Chwały Fabrycznej
 prefiguracje poronne
 prototypy tyranozaurów przyszłości –
 wszystkie w marszu. Przodem
 plutony egzekucyjne Zmotoryzowanych Polipów.
 Dalej
 dywizje Elektronowych Mąt.
 Gdy poprzedzony kapelą janczarów – tranzystorów
 jawi się On sam,
 dyktator łądów, wód i przestworzy
 wspaniały Kat Cybernetyczny
 z odkażonym sznurem.
 I rozpocznie swoje zbożne dzieło.
 Wszystko tu do Ciebie wzdycha
 wszystko tutaj Ciebie woła
 wszystko tu na Ciebie czeka
 Antyneutrone
 Zbawco.

[1956]